

## РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В УКРАЇНІ

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2025.37.12>  
УДК 316.74 (477)

### **Людмила АФНАСЬЄВА**

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології та філософії  
Мелітопольського державного педагогічного університету  
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0000-0002-9386-6529  
Email: [lyulmila.csr@gmail.com](mailto:lyulmila.csr@gmail.com)

### **Наталія ГЛЕБОВА**

доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології та філософії  
Мелітопольського державного педагогічного університету  
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0000-0003-3417-1337  
Email: [nat.glebova2005@gmail.com](mailto:nat.glebova2005@gmail.com)

### **Людмила ГЛИНСЬКА**

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології та філософії  
Мелітопольського державного педагогічного університету  
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна

Email: [glinskay.lyudmila2016@gmail.com](mailto:glinskay.lyudmila2016@gmail.com)

## СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Анотація.** У статті здійснено комплексний аналіз соціально-гуманітарних аспектів діяльності військових капеланів в умовах сучасної війни в Україні. Розкрито сутність і значення військового капеланства як соціального інституту, що поєднує духовне служіння, морально-психологічну підтримку та соціальну реабілітацію військовослужбовців і членів їхніх родин. Показано, що капеланська служба виконує функції духовного наставництва, формування морально-етичних цінностей, сприяє збереженню психологічної стійкості особового складу, підвищенню бойового духу та згуртованості військових колективів. Особливу увагу приділено нормативно-правовому забезпеченню діяльності військових капеланів, їх інтеграції у структуру Збройних Сил України, Національної гвардії та інших військових формувань. Проаналізовано роль громадських і міжконфесійних організацій у становленні інституту капеланства, зокрема діяльність ГО «Українське капеланство» та міжконфесійних рад. З'ясовано, що капелани відіграють важливу роль не лише у духовному супроводі військових, а й у гуманітарній допомозі, підтримці мирного населення, постраждалого від війни, сприяючи соціальній стабільності та відновленню довіри у суспільстві. Доведено, що інституційне зміцнення капеланства є складовою гуманітарної безпеки держави. У статті наголошено на потребі вдосконалення системи підготовки капеланів, розширення співпраці з психологами, соціальними працівниками та ветеранськими організаціями. Зроблено висновок про стратегічне значення військового капеланства для духовного, морального й соціального оздоровлення українського суспільства у воєнний та повоєнний періоди. Розвиток інституту капеланства розглядається як важливий чинник зміцнення національної єдності, солідарності та громадянської свідомості. Подальше осмислення цього феномену відкриває нові перспективи для формування цілісної системи духовно-гуманітарної безпеки України.

**Ключові слова:** капеланство, військові, духовна підтримка, соціальна робота, гуманітарна безпека, моральна стійкість, духовність.

### **Liudmyla AFANASIEVA**

PhD in Philosophy, Associate Professor, Department of Sociology and Philosophy,  
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

**Natalia HLEBOVA**

Dr. of Sciences in Sociology, Professor,  
Department of Sociology and Philosophy,  
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

**Liudmyla GLYNSKA**

PhD in Philosophy, Associate Professor, Department of Sociology and Philosophy,  
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

## **SOCIAL AND HUMANITARIAN ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF MILITARY CHAPLAINS IN WAR CONDITIONS**

**Abstract.** *The article provides a comprehensive analysis of the social and humanitarian aspects of military chaplains' activities in the context of the current war in Ukraine. It reveals the essence and significance of military chaplaincy as a social institution that combines spiritual service, moral and psychological support, and social rehabilitation of military personnel and their families. It shows that chaplaincy performs the functions of spiritual guidance, the formation of moral and ethical values and contributes to maintaining the psychological stability of personnel, increasing combat spirit, and the cohesion of military units. Particular attention is paid to the regulatory and legal frameworks for the activities of military chaplains, their integration into the structures of the Armed Forces of Ukraine, the National Guard, and other military formations. The role of public and interfaith organizations in the establishment of the chaplaincy institution, in particular the activities of the NGO "Ukrainian Chaplaincy" and interfaith councils. It has been established that chaplains play an important role not only in the spiritual support of the military but also in humanitarian aid, providing support for the civilian population affected by the war, promoting social stability, and restoring trust in society. It has been proven that the institutional strengthening of chaplaincy is a component of the humanitarian security of the state. The article emphasizes the need to improve the system of training chaplains, expand cooperation with psychologists, social workers, and veterans' organisations. A conclusion is drawn about the strategic importance of military chaplaincy for the spiritual, moral, and social recovery of Ukrainian society during wartime and post-war periods. The development of the institution of chaplaincy is seen as an important factor in strengthening national unity, solidarity and civic consciousness. Further reflection on this phenomenon opens up new perspectives for the formation of a comprehensive system of spiritual and humanitarian security in Ukraine.*

**Keywords:** *chaplaincy, military, spiritual support, social work, humanitarian security, moral resilience, spirituality.*

**Постановка проблеми.** Сучасні виклики, що поставили перед українським суспільством унаслідок збройної агресії Російської Федерації, актуалізували потребу у зміцненні духовної, моральної та психологічної стійкості громадян, особливо військовослужбовців. Одним із ключових напрямів такої підтримки є діяльність капеланів, яка поєднує духовне наставництво, моральну підтримку, реабілітацію та соціальне служіння. Проте, попри значний внесок капеланів у морально-психологічне забезпечення військовослужбовців, правове регулювання, організаційні механізми та суспільне визнання цього інституту ще потребують удосконалення.

**Аналіз наукових публікацій.** Питання капеланства, зокрема військового, досліджували такі вітчизняні науковці, як М.В. Долганова, І.Р. Чобіт [3], М.В. Романюк [11], О.А. Томчук, Н.М. Марцінко [12], Ю. Якименко, А. Биченко, М. Міщенко, Л. Шангіна [1]. Вони розглядали історичні аспекти формування душпастирської опіки у Збройних Силах України, правове забезпечення діяльності капеланів, а також соціально-психологічні аспекти їх служіння. Окрему увагу приділено аналізу прийняття Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України» (2016), Закону України «Про службу військового капеланства» (2021; 2022), Постанови Кабінету Міністрів України «Положення про порядок

видачі мандата на право здійснення військової капеланської діяльності» (2022), які унормували статус і діяльність капеланів у військових формуваннях. Водночас питання інтеграції капеланства в систему національної безпеки та духовного оздоровлення суспільства залишаються недостатньо дослідженими.

**Метою** даної статті є дослідження сутності та ролі капеланства як форми духовного служіння, спрямованої на підтримку військовослужбовців, членів їхніх родин та мирного населення, що перебуває в умовах війни.

**Виклад основного матеріалу.** Капеланство є унікальним соціально-релігійним феноменом, який об'єднує духовну, морально-етичну та психологічну підтримку людей, котрі перебувають у складних життєвих обставинах. У сучасних умовах, коли українське суспільство проходить через період війни, руйнувань, втрат і глибоких моральних випробувань, роль капеланів стає надзвичайно важливою. Їх діяльність спрямована не лише на релігійну опіку, але й на збереження людяності, гідності, віри та внутрішньої рівноваги серед тих, хто стоїть на захисті держави чи постраждав від воєнних дій.

*Капеланство* – особливий вид діяльності, спрямований на допомогу людям, що перебувають та здійснюють свою трудову діяльність в особливих умовах, пов'язаних із ризиком для життя та здоров'я

та зі значними фізичними та психологічними переважаннями шляхом надання їм допомоги за допомогою консультування, турботи та опіки; реабілітування завдяки донесенню духовних істин Божих заповідей священних писань [6; 7].

Термін капелан спочатку мав християнські корені, він загалом використовується у військових організаціях для опису всіх фахівців, спеціально підготовлених для обслуговування будь-яких духовних потреб, незалежно від релігійної приналежності [8]. На додаток до надання душпастирської допомоги людям та підтримки їхніх релігійних прав та потреб, військові капелани також консультують представників виконавчої влади з питань релігії та етики з питань, які стосуються релігії. Вони також можуть налагоджувати зв'язки з місцевими релігійними лідерами, намагаючись зрозуміти роль релігії як чинника у ситуації ворожнечі та війни, а також примирення та миру.

Слід зазначити, що військові капелани зазвичай представляють релігійну чи віруючу групу, але працюють із військовослужбовцями будь-яких віросповідань.

*Душпастирська опіка* – це напрямок капеланської діяльності, спрямований на забезпечення релігійної, етичної, моральної, духовної підтримки, на сприяння формуванню особистої стійкості та належного духовного стану особового складу [6; 7].

Так, починаючи з 1992 року, на територіях військових частин відкривалися храми, створювалися синодальні відділи, набула певного поширення участь священників у військових церемоніях.

Із початком збройної агресії російської федерації проти України душпастирська опіка військовослужбовців набула особливої актуальності. Підтримка морально-психологічного здоров'я воїнів, їх мотивації, задоволення духовно-релігійних потреб є однією з важливих складових успішного виконання бойових завдань.

Священнослужителі різних конфесій почали відвідувати зони ведення бойових дій. Вони приїздили туди як добровольці та волонтери для задоволення духовно-релігійних потреб і надання гуманітарної допомоги. При цьому їх статус не був формально визначений. Тому виникла гостра потреба в унормуванні питання перебування цих осіб у місцях дислокації військових частин та на бойових позиціях підрозділів.

Наприкінці 2021 року в Україні почав діяти Закон України Про Службу військового капеланства [6], яким було внормовано питання здійснення військової капеланської діяльності представниками релігійних організацій у підрозділах Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України.

Через це, для організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України, працівників та членів їх сімей у мирний і воєнний час, було утворено Службу військового капеланства як окрему структуру у складі

Збройних Сил України, яка підпорядковується безпосередньо Головнокомандувачу Збройних Сил України. Тобто, в організаційно-штатні структури органів військового управління Збройних Сил України, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України введено посади військових капеланів.

Для належної організації задоволення духовно-релігійних потреб здійснюється опитування військовослужбовців із метою урахування їхньої конфесійної приналежності та визначення відповідних квот конфесійного представництва військових капеланів у Збройних Силах України [3], працюють: Рада Спільноти Протестантських Церков Європи, Міжконфесійні ради з питань військового капеланства [5], Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій [2], на постійній освіті організуються Міжконфесійні форуми військових капеланів.

Відповідно до одержаної квоти конфесійного представництва військових капеланів, релігійні організації готують необхідну кількість священнослужителів та передають їм мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, який виготовляється Державною службою України з питань етнополітики та свободи совісті (ДЕСС).

Право здійснювати військову капеланську діяльність припиняється шляхом відкликання ДЕСС мандата з підстав, що викладені у підзаконному нормативно-правовому акті [5].

За вимогами Закону, військовим капеланом може бути громадянин України, який є священнослужителем зареєстрованої в Україні релігійної організації, отримав мандат на право здійснення військової капеланської діяльності та уклав контракт про проходження військової служби на посадах офіцерського складу (суто на посадах Служби військового капеланства) з метою здійснення військової капеланської діяльності у підрозділах Збройних Сил України.

Водночас певна кількість священнослужителів-представників релігійних організацій й надалі допомагає нашим військовим капеланам у зоні проведення бойових дій із метою забезпечення міжконфесійної злагоди та порозуміння у сфері організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України, працівників і членів їх сімей.

Дехто з таких священнослужителів забезпечує душпастирську опіку, починаючи з 2014 року і мають помітні заслуги та великий авторитет серед захисників українського народу.

Громадська організація «Українське капеланство» у своїй діяльності керується Конституцією України, Указами Президента України, чинним законодавством України, Статутом, визначеними Україною нормами міжнародного права, українськими капеланськими звичаями та традиціями, які не суперечить законом України. ГО «Українське капеланство» створена на невизначений термін [4].

Дана громадська організація створюється на принципах добровільності, гласності і законності та

рівноправності своїх членів. ГО «Українське капеланство», згідно з Законом України «Про громадські об'єднання» № 4572-VI, діє на принципах добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед Законом, відсутності майнових інтересів їх членів, прозорості, відкритості та публічності. «Українське капеланство» співпрацює з усіма фізичними та юридичними особами, зокрема з релігійними, державними та громадськими організаціями, які висувують перед собою завдання сприяти духовному здоров'ю українського суспільства. Вона набуває статусу юридичної особи з моменту її державної реєстрації у порядку, передбаченому діючим законодавством України.

Головна мета діяльності ГО «Українське капеланство» – сприяння оздоровленню українського суспільства шляхом душпастирської опіки та сприяння забезпеченню релігійних потреб громадян.

Для досягнення поставленої мети ГО «Українське капеланство» ставить перед собою такі завдання:

- сприяння моральному, культурному та духовному відродженню народу на засадах гуманності, братерства та солідарності та популяризація ідеї милосердя, доброти і співчуття у суспільстві;
- сприяння розвитку особи на засадах загальнолюдських цінностей християнської етики і моралі;
- сприяння поширенню високої духовної та моральної культури в житті суспільства, зокрема у виховній роботі серед молоді (соціальної реабілітації наркоманів та осіб, які зловживають алкоголем, матерів одначок, безпритульних дітей, сиріт, інвалідів, престарілих);
- сприяння різним виховним, лікарняним закладам та портам, капітанам суден;
- сприяння поширенню інших високодуховних та традиційних релігійних християнських цінностей серед громадян;
- сприяння поширенню гуманітарної, душпастирської, капеланської та просвітницької роботи серед ветеранів, військовослужбовців та членів їхніх родин;
- сприяння впровадженню душпастирських структур в українському суспільстві;
- сприяння у поширенні та реалізації міжнародного гуманітарного права;
- сприяння встановленню міжнародних зв'язків для обміну досвідом та співробітництва з аналогічними міжнародними неурядовими організаціями [4, с. 3].

Працюючи з мирним населенням, яке живе під обстрілами на лінії фронту, капелани зіштовхуються зі специфічними проблемами. Одна з найважливіших проблем – це забезпечення безпеки мирних жителів під час небезпечних умов. Капелани повинні докласти всіх зусиль, щоб захищати та надавати допомогу тим, хто опинився під обстрілами. Окрім того, психологічний стан мирного населення, яке живе під постійною загрозою, може бути погіршеним. Капелани мають навчитися розпізнавати ознаки травми та стресу у людей і надавати відповідну підтримку. Вони

допомагають людям справлятися із посттравматичним стресовим розладом, надають психологічну та духовну підтримку.

Доступ до медичних та гуманітарних ресурсів також може бути обмеженим у зоні бойових дій. Капелани працюють, щоб забезпечити мирному населенню основні потреби, такі, як їжа, вода, медична допомога та проживання, залежно від обставин.

Незважаючи на ці виклики, капелани роблять все можливе, щоб допомогти мирному населенню, яке перебуває під обстрілами на лінії фронту, надаючи потрібну підтримку, надію та духовну сили.

Найскладнішим у роботі з мирним населенням є складність переконати переїхати у безпечніше місце. Щодня капелани намагаються підняти дух людей, котрі не знають у що вірити, й чи закінчиться ця війна?

Капелани працюють в зоні бойових дій, проводять релігійні служби, слухають індивідуальні сповіді, консультують учасників конфлікту та їхніх родичів. Вони також забезпечують моральну підтримку, допомагають знаходити сенс і надають психологічну підтримку в складних ситуаціях. Роль капеланів важлива в такі часи, коли люди стикаються з болем, страхом і втратами, тоді вони допомагають знайти надію та внутрішню силу для подолання труднощів.

**Висновки.** Інститут військового капеланства в Україні потребує подальшого розвитку та законодавчого зміцнення. Важливо забезпечити системну підготовку капеланів, створити умови для їхньої професійної взаємодії з психологами та соціальними працівниками. Капеланство має бути невід'ємною частиною державної політики з підтримки морального духу армії та реінтеграції ветеранів у суспільство.

1. Війна і церква. церковно-релігійна ситуація в Україні 2022р. *Інформаційні матеріали*. Авторський колектив: Якименко Ю. (керівник проекту), Биченко А., Міщенко М., Шангіна Л. Центр Розумкова, Київ, 2022. 124 с.
2. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. *Збірник документів 1996 – 2021 / Упоряд. і наук. ред. М. С. Васін*. К.: Медіа світ, 2021. 420 с.
3. Долганова М.В., Чобіт І.Р. Особливості діяльності військових капеланів під час російсько-української війни (2014 – 2022 рр). *Військово-науковий вісник*. № 38 (2022): Львів. С. 167–181.
4. Куранов С.О. Статут громадської організації «Українське капеланство»: затв. протоколом Загальних зборів. Олександрія, 2024. 15 с. [https://youcontrol.com.ua/catalog/company\\_details/38524198/](https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/38524198/)
5. Міжконфесійні ради з питань військового капеланства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2022-%D0%BF#n10>
6. Об'єднані у служінні: міжконфесійний форум військових капеланів. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС)*. URL: <https://dess.gov.ua/ob-iednani-u-sluzhinni-mizhkonfesyinyu-forum-viyskovykh-kapelaniv>
7. «Про службу військового капеланства». Закон України від 30 листопада 2021 р. № 1915-IX.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
8. «Про службу військового капеланства». Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України від 15 березня 2022 р. № 1915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2131-20#Text>
  9. «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗС України». Наказ Міністерства оборони України від 14 грудня 2016 р. № 685. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>
  10. Положення про порядок видачі мандата на право здійснення військової капеланської діяльності постановою Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2022 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2022-%D0%BF#Text>
  11. Романюк М.В., Долганова М.В. Розвиток нормативно-правової бази служби військових капеланів України. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції. 27 листопада 2020 р.* Київ.: НУОУ, 2020, С. 1268–1273.
  12. Томчук О.А., Марцінко Н.М. Підготовка українських капеланів за кордоном у роки повномасштабного вторгнення рф в Україну. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції 28 листопада 2024 р.* К.: НУОУ, 2024. С. 191–193.

#### References

1. *Vijna i tserkva. tserkovno-relijijna sytuatsiia v Ukraini 2022 r.* [War and the Church. The ecclesiastical and religious situation in Ukraine in 2022]. *Informatsijni materialy.* Avtors'kyj kolektyv: Yakymenko Yu. (kerivnyk proektu), Bychenko A., Mischenko M., Shanhina L. Tsentr Rozumkova, Kyiv, 2022. 124 s. (in Ukrainian).
2. *Vseukrains'ka Rada Tserkov i relihijnykh orhanizatsij* [All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations]. *Zbirnyk dokumentiv 1996 – 2021 / Uporiad. i nauk. red. M.S. Vasin.* K.: Media svit, 2021. 420 s. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/council/info> (in Ukrainian).
3. Dolhanova M.V., Chobit I.R. (2022). *Osoblyvosti diial'nosti vijs'kovykh kapelaniv pid chas rosijsko-ukrains'koi vijny (2014 – 2022 rr)* [Features of the activities of military chaplains during the Russian-Ukrainian war (2014 – 2022)]. № 38. *Vijs'kovo-naukovyj visnyk.* L'viv. Pp. 167–181. (in Ukrainian).
4. Kuranov C.O. *Statut hromads'koi orhanizatsii «Ukrains'ke kapelanstvo»* [Statute of the public organization “Ukrainian Chaplaincy”]: zatv. protokolom Zahal'nykh zboriv. Oleksandriia, 2024. 15 s. (in Ukrainian).
5. *Mizhkonfesijni rady z pytan' vijs'kovoho kapelanstva* [Interfaith Councils on Military Chaplaincy]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2022-%D0%BF#n10> (in Ukrainian).
6. *Ob'iednani u sluzhinni: mizhkonfesijnyj forum vijs'kovykh kapelaniv. Derzhavna sluzhba Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti* (DESS) [United in Service: Interfaith Forum of Military Chaplains. State Service of Ukraine for Ethnic Policy and Freedom of Conscience]. URL: <https://dess.gov.ua/ob-iednani-usluzhinni-mizhkonfesiynnyj-forum-viyskovykh-kapelaniv> (in Ukrainian).
7. «Pro sluzhbu vijs'kovoho kapelanstva» *Zakon Ukrainy vid 30 lystopada 2021 r. № 1915-IX* [“On Military Chaplaincy Service” Law of Ukraine No. 1915-IX of November 30, 2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (in Ukrainian).
9. «Pro sluzhbu vijs'kovoho kapelanstva». *Pro vnesennia zminy do rozdiliv IV «Prykintsevi polozhennia» Zakonu Ukrainy vid 15 bereznia 2022 r. № 1915-IX* [“On Military Chaplaincy Service.” On Amendments to Section IV “Final Provisions” of the Law of Ukraine No. 1915-IX of March 15, 2022]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2131-20#Text> (in Ukrainian).
10. «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro sluzhbu vijs'kovoho dukhovenstva (kapelans'ku sluzhbu) u ZS Ukrainy». *Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy vid 14 hrudnia 2016 r. № 685* [“On Approval of the Regulations on Military Clergy Service (Chaplaincy Service) in the Armed Forces of Ukraine.” Order of the Ministry of Defense of Ukraine No. 685 of December 14, 2016.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text> (in Ukrainian).
11. *Polozhennia pro poriadok vydachi mandata na pravo zdijsnennia vijs'kovoї kapelans'koi diial'nosti postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 serpnia 2022 r. № 859* [Regulations on the procedure for issuing a mandate for the right to carry out military chaplaincy activities by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 859 of August 2, 2022]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2022-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
12. Romaniuk M.V., Dolhanova M.V. (2020). *Rozvytok normatyvno-pravovoi bazy sluzhby vijs'kovykh kapelaniv Ukrainy* [Development of the regulatory and legal framework for the military chaplaincy service in Ukraine]. *Ukrains'ke vijs'ko: suchasnist' ta istorychna retrospektyva: zbirnyk materialiv I Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii. 27 lystopada 2020r.* Kyiv.: NUOU. Pp.1268–1273. (in Ukrainian).
12. Tomchuk O.A., Martsinko N.M. (2024). *Pidhotovka ukrains'kykh kapelaniv za kordonom u roky povnomasshtabnoho vtorhennia rf v Ukrainu* [Training of Ukrainian chaplains abroad during the years of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation]. *Ukrains'ke vijs'ko: suchasnist' ta istorychna retrospektyva : Zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii 28 lystopada 2024 r.* K.: NUOU. 191–193. (in Ukrainian).

Отримано редакцією журналу/ Received: 31.10.25  
 Прорецензовано / Revised: 12.11.25  
 Схвалено до друку / Accepted: 15.11.25